

ПРИКАРПАТСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМ.В.СТЕФАНИКА

На правах рукопису

БЕРЕГОВСЬКИЙ ЗІНОВІЙ ЛЕОНІДОВИЧ

**ПЕДАГОГІЧНИЙ АНАЛІЗ
В УПРАВЛІННІ СУЧАСНОЮ ШКОЛОЮ**

Спеціальність 13.00.01 - Теорія та історія педагогіки

**Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук**

Івано-Франківськ, 1996

ДВ 33.067

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Прикарпатському
ім. В. Стефаника.

ЛНБ України ім. В. Стефаника



00754033 (M)

Науковий керівник - доктор педагогічних наук, професор,
академік АПН України М. Г. Стельмахович.

Офіційні опоненти: - доктор педагогічних наук, професор

М. В. Черпінський

- кандидат педагогічних наук, член-
кореспондент АПН України П. В. Лосюк.

Провідна організація - Український інститут підвищення
кваліфікації керівних кадрів освіти.

Захист відбудеться 27 червня 1996 року о 12 год. на
засіданні спеціалізованої вченої ради К 09.03.01 в Прикарпатсько-
му університеті ім. В. Стефаника (284000, м. Івано-Франківськ, вул.
Шевченка, 57, науковий відділ).

З дисертацією можна ознайомитися в бібліотеці університету.
Автореферат розісланий 26 травня 1996 р.

Вчений секретар
спеціалізованої ради

О. С. Рега

ЛНБ ім. В. Стефаника
АН України

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність дослідження. Проблема управління системою освіти в цілому та внутрішкільного управління зокрема, завжди була однією з найактуальніших проблем педагогічної науки та шкільної практики.

Різним її аспектам присвятили свої дослідження науковці України: Є. С. Березняк, В. І. Бондар, Б. С. Кобзар, В. І. Маслов, В. С. Пикельна, М. В. Черпінський; колишнього Радянського Союзу: Т. І. Горська, М. Г. Захаров, Ю. А. Конаржевський, І. П. Раченко, В. П. Сімонов, М. С. Сунцов, В. П. Стрезікозін, Р. Х. Шакуров, М. А. Шубін та інші. Самобутню і оригінальну реалізацію питань управління в шкільну практику внесли керівники закладів освіти: В. О. Сухомлинський, В. Д. Захаренко, П. В. Лосюк, М. Г. Стельмахович, Б. М. Ступарик, І. Г. Ткаченко.

В наш час актуальність цієї проблеми ще більше зростає. Це пов'язано з тим, що в останні роки відбулися істотні зміни в суспільно-політичному житті нашої держави. Розвиток України як незалежної демократичної держави зумовив об'єктивну потребу в оновленні роботи школи.

В Державній національній програмі "Освіта" (Україна XXI століття) підкреслено: "Управління освітою має бути спрямованим на організацію та забезпечення оптимального функціонування галузі освіти, створення системного механізму її саморегуляції на загальнонаціональному, регіональному, місцевому рівнях та у навчально-виховних закладах і наукових установах освіти." (Державна національна програма "Освіта" (Україна XXI століття) - К., 1994. - С. 52).

Школа в усі часи була і залишається своєрідною моделлю,

дзеркалом, що відбиває життя і проблеми свого суспільства. Вона першою реагує на всі зміни, які відбуваються в суспільстві, здійснює постійний зв'язок сучасного з минулим і майбутнім.

У сучасних умовах визріла об'єктивна необхідність у принципово нових підходах до розробки теоретико-методологічних основ, принципів, змісту та організаційних форм діяльності школи в цілому та педагогічного керівництва навчально-виховним процесом зокрема.

В останні роки в управлінні школою відбувся помітний поступ від командно-адміністративного стилю управління до утвердження принципів його демократизації та гуманізації. Цей процес потребує істотного оновлення теорії і практики управління навчально-виховною роботою в школі. Гостру потребу в науково обґрунтованих рекомендаціях з питань управління відчують також керівники установ освіти.

Проблеми, пов'язані із зміною специфіки управління навчально-виховним закладом в нових умовах, знайшли відображення у працях Є.С.Березняка, В.М.Бегея, В.П.Гончарової, Ю.А.Конаржевського, Є.М.Павлутенкова, Д.І.Румянцевої, В.В.Сгадової та інших дослідників.

Питанням організації діяльності закладів нового типу у період становлення національної системи освіти були присвячені нещодавно захищені дисертації Т.С.Сазоненко, В.М.Хайруліної та А.П.Черниша. Більшість означених дослідників значну увагу приділяють виявленню особливостей управління сучасною школою, визначенню управлінських функцій учасників освітньо-виховної діяльності на шляху демократизації і гуманізації.

Аналіз науково-педагогічної літератури з даної проблеми показує, що, незважаючи на певні наукові здобутки, потребують теоре-

тичного обґрунтування питання педагогічного аналізу, оновлення змісту внутрішкільного контролю, інформаційного забезпечення управлінської діяльності директора школи. Недостатня теоретична розробленість названих проблем та практична потреба в цьому зумовила вибір **теми нашого дослідження** "Педагогічний аналіз в управлінні сучасною школою".

Мета дослідження: теоретично обґрунтувати роль і місце функції педагогічного аналізу в процесі управління школою та практично перевірити головні напрями її реалізації в сучасній школі.

Об'єктом дослідження є педагогічний процес загальноосвітньої школи.

Предмет дослідження - управлінська діяльність керівника школи.

Робоча гіпотеза ґрунтується на припущенні, що домогтися істотного поліпшення навчання та виховання учнів можна за рахунок удосконалення аналітико-педагогічної діяльності дирекції школи, яка будується на принципах демократизації і гуманізації внутрішкільного управління та педагогічній співпраці всіх учасників навчально-виховного процесу (керівників школи, вчителів, учнів та їх батьків).

У відповідності з цією гіпотезою вихідною умовою оптимізації навчально-виховного процесу в школі є його систематичний педагогічний аналіз, що здійснюється на основі матеріалів внутрішкільного контролю та системи інформаційного забезпечення управлінської діяльності.

У відповідності з метою, об'єктом, предметом та гіпотезою дослідження були передбачені такі **завдання**:

- простежити еволюцію суті поняття "педагогічний аналіз" нав-

чально-виховного процесу в історико-педагогічній літературі;

- виявити тенденції розвитку шкільництва, які найбільше впливали на зміст і організацію педагогічного аналізу;

- розробити модель управління школою і на її основі теоретично обґрунтувати роль і місце педагогічного аналізу в процесі управління сучасною школою;

- проаналізувати і виявити найбільш ефективні шляхи реалізації функції педагогічного аналізу в аналітико-управлінській діяльності директора школи;

- розробити методичні рекомендації щодо планування роботи школи на навчальний рік.

Теоретико-методологічною основою дослідження є основні положення теорії пізнання, теорії управління, педагогічної психології, педагогіки та інших галузей знань, у яких вироблено найважливіші принципи аналізу соціально-психологічних і педагогічних явищ; філософські, соціологічні, психолого-педагогічні ідеї та висновки щодо суспільних тенденцій створення нової системи освіти в Україні.

У ролі **теоретико-методологічної бази** дослідження використано першоджерела праць видатних педагогів, які відображають стан розвитку шкільництва в Україні, ідею національної школи та національного виховання, Закон України "Про освіту", Державна національна програма "Освіта" (Україна XXI століття), концепція загальноосвітньої школи України, історико-педагогічна література з проблеми національного шкільництва та управління школою.

В процесі дослідження використовувались такі **методи**: теоретичний аналіз наукових першоджерел; порівняльний аналіз різних педагогічних систем; анкетування; групові та індивідуальні бесіди з керівниками шкіл; дослідно-експериментальна робота у вузі та

загальноосвітній школі; ретроспективний аналіз та узагальнення власного 23-річного досвіду управління педагогічним процесом в школі; вивчення та узагальнення передового педагогічного досвіду управління школами Івано-Франківської та Львівської областей; аналіз шкільної документації, планів навчально-виховної роботи шкіл і класних керівників; моделювання дослідно-практичної роботи з питань навчання і виховання; статистичні методи опрацювання експериментального матеріалу.

Дослідницько-експериментальна робота проводилась на базі ФППК Прикарпатського університету ім.В.Стефаника, Львівського обласного науково-методичного інституту освіти, середньої експериментальної школи-лабораторії N23, середніх шкіл N10, N14 та української гімназії N1 м.Івано-Франківська.

Дослідження проводилось у три етапи з 1989 по 1995 рік.

На першому етапі (1989-1993 рр.) на основі вивчення першоджерел було визначено вихідні теоретичні положення дослідження, його об'єкт, предмет, мету, сформульовано гіпотезу, розроблено програму і методику формуючого експерименту, конкретизовано завдання дослідження. Вивчались архівні документи і матеріали, що стосуються організації шкільництва, еволюції теорії української національної школи та виховання.

На другому етапі (1993-1995 рр.) проведено аналіз найбільш ефективних шляхів аналітико-управлінської діяльності шкіл, теоретично обгрунтовувалось і експериментально перевірялось залежність ефективності управлінської діяльності директора школи від рівня володіння ним педагогічним аналізом та наукової організації інформаційного його забезпечення, виявлялись на основі аналізу напрями реалізації функції педагогічного аналізу в сучасній школі.

На третьому етапі (1995-1996 рр.) аналізувались і узагальнювались результати дослідження, перевірялась ефективність шляхів вдосконалення внутрішкільного управління школою шляхом читання лекцій на курсах підвищення кваліфікації керівників шкіл та співставлення результатів управлінської діяльності керівниками за визначений період, оформлялись результати дослідження і висновки.

Наукова новизна проведеного дослідження полягає в тому, що воно є однією з перших спроб простежити еволюцію поняття "педагогічний аналіз" навчально-виховного процесу в історико-педагогічній літературі та виявити тенденції розвитку шкільництва, які найбільш впливали на зміст і організацію педагогічного аналізу. В дослідженні обґрунтовано зміст аналітико-управлінської діяльності директора школи в сучасних умовах, визначено роль і місце педагогічного аналізу та напрями його реалізації в процесі управління школою.

Практичне значення дисертаційної роботи полягає в розробці моделі управління школою та нового змісту внутрішкільного контролю в процесі управлінської діяльності керівника школи.

На захист виносяться:

1. Еволюція поняття "педагогічний аналіз" навчально-виховного процесу та основні тенденції, зумовлені його сутністю.
2. Висновки і положення щодо місця і ролі педагогічного аналізу в системі управлінської діяльності директора школи.
3. Модель управління школою.
4. Структура функції "внутрішкільний контроль" в нових умовах.

Апробація і впровадження результатів дослідження здійснювалася на інформаційному та практичному рівнях шляхом публікації наукових тез; підготовки та публікації методичних рекомендацій з актуальних проблем аналітико-управлінської діяльності директора

школи; повідомлення висновків дослідження на науково-теоретичні і науково-практичних конференціях, зокрема: "Актуальні проблеми післядипломної освіти педагогічних кадрів у період відродження національної школи" (Київ, 1993), "Григорій Сковорода і сучасність" (Івано-Франківськ, 1993), "Школи нового типу: досвід становлення, технології і перспективи" (Запоріжжя, 1993), "Диференціація навчально-виховного процесу як необхідна умова гуманізації та демократизації освіти" (Івано-Франківськ, 1994), "Перший український педагогічний конгрес і сучасність" (Івано-Франківськ, 1995), "Ідея національної школи у педагогічній спадщині Софії Русової та Степана Сірополка" (Івано-Франківськ, 1996) ; у виступах на семінарах і курсах підвищення кваліфікації керівників освіти в Прикарпатському університеті ім.В.Стефаніка, Івано-Франківському інституті післядипломної освіти та Львівському науково-методичному інституті освіти.

СТРУКТУРА ТА ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

Робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку основної використаної літератури та додатків.

У вступі обгрунтовано актуальність проблеми, визначено мету, об'єкт, предмет і завдання дослідження, сформульовано гіпотезу; розкрито наукову новизну; обгрунтовано теоретичну і практичну цінність дослідження; обгрунтовано положення, що виносяться на захист; викладено відомості про апробацію і впровадження результатів проведеної роботи.

У першому розділі "Теоретичні основи педагогічного аналізу навчально-виховного процесу в школі" висвітлено еволюцію поняття "педагогічний аналіз" навчально-виховного процесу в історико-пе-

дагогічній літературі. Ми вважали за доцільне розглядати діяльність школи з позицій аналізу в такому плані: що аналізується, тобто що є предметом аналізу?; хто аналізує, тобто за суб'єктом аналізу?; що є результатом аналізу, тобто який вплив здійснено на подальший розвиток школи?

Встановлено, що мета і зміст діяльності школи у всі часи визначалися на основі співставлення суспільних потреб і сучасного рівня розвитку освіти.

За сучасними уявленнями таке співставлення і його призначення є не чим іншим, як педагогічним аналізом, бо стосується саме організації педагогічного процесу в школі. Тому, не зважаючи на те, що термін "педагогічний аналіз" в педагогічній літературі появився тільки у 80-х роках у працях Ю.А.Коняржевського, П.В.Худомінського та ін., ми маємо підстави стверджувати, що педагогічний аналіз присутній на всіх історичних етапах розвитку освіти і педагогічної думки.

Зміст педагогічного аналізу, здійснюваного на різних історичних етапах, змінювався, підлягав еволюції. Наше дослідження показало, що на початковій стадії аналіз заключався у фіксації, констатації фактів, був складовою частиною функції контролю. Поступово його зміст розширювався, стали вивчати стан роботи школи, глибше проникати в суть педагогічного процесу, порівнювати результати вивчення із головним завданням школи.

Педагогічний аналіз став предметом наукового дослідження і визначений як самостійна функція управління школою. Він визнаний одним із факторів підвищення ефективності управлінської праці керівників школи. Управлінські рішення, винесені на основі педагогічного аналізу, є науково обгрунтованими, бо показують причинно-наслідкові зв'язки елементів складної педагогічної системи.

якою є школа.

Вивчення та аналіз психолого-педагогічної літератури дали підставу виділити тенденції розвитку шкільництва, які найбільше впливали на зміст і організацію педагогічного аналізу. Найзагальнішими з них були: рівневе зростання та актуалізація освіти, посилення уваги до виховання, загострення боротьби за націоналізацію школи.

Визначаючи роль і місце педагогічного аналізу в процесі управління школою, розглядається його функція, мета та специфіка управлінського аналізу. Предмет педагогічного аналізу залежить від того, на яку сторону відносин шкільної дійсності він направлений. Обґрунтовуються особливості аналізу, зміст його функцій, принципи і методи педагогічного аналізу, спрямовані на встановлення причинно-наслідкових зв'язків у педагогічному процесі.

Аналізуючи глибину пізнання суті об'єкту розкрито три рівні аналізу (стихійно-емпіричний, емпіричний і науковий) та залежність управлінської підготовки керівника від рівня проведення аналізу.

Далі в дослідженні теоретично обґрунтовується модель управління школою на основі управлінських функцій (педагогічного аналізу, планування, організації, контролю, регулювання, оцінка результатів), визначається місце мети та мотивації в цьому процесі. Вказуючи на роль і місце педагогічного аналізу в управлінському циклі, досліджується його взаємодія з іншими функціями управління, робляться висновки щодо його впливу на весь хід навчально-виховного процесу.

Встановлено, що достатні вміння аналізувати педагогічний процес мають 22,5% керівників шкіл, 42% вказали на недостатність таких вмінь, а 35,5% заявили про їх відсутність. Методикою сис-

темного аналізу володіє тільки 30% опитаних.

Аналіз шкільної практики показує, що сьогодні неможливо успішно управляти навчально-виховним процесом, не аналізуючи його хід і розвиток, не порівнюючи постійно сьогоднішній стан з минулим. Там, де нема аналізу пройденого шляху, не може бути наукового підходу до управління.

Здійснення управління на основі педагогічного аналізу дозволяє керівникам школи бачити і оцінювати зміни, які проходять в шкільному організмі, і, прогнозуючи дальший шлях його розвитку, ліквідувати причини виявлених недоліків.

Завдяки педагогічному аналізу в кожній конкретній ситуації розвитку навчально-виховного процесу можуть своєчасно прийматися найбільш ефективні рішення тих чи інших завдань, які вирішує школа.

Другий розділ "Головні напрями реалізації функції педагогічного аналізу в сучасній школі" присвячено проблемам удосконалення деяких функцій управління і їх впливу на підвищення наукової основи управлінської праці директора школи.

На основі теоретичної моделі управління школою показано завершений управлінський цикл, виділено функціональні зв'язки кожної функції циклу.

Школа - складний соціальний організм, у якому в ролі суб'єкта і об'єкта управління виступає особистість, основними характеристиками якої є фізичний стан, сенсорні (чуттєві) якості, рівень інтелекту, здібності, інтереси, якість та рівень знань, професійна майстерність, соціальний досвід. Усе це зумовляє як особливості педагогічного процесу, так і ефективність управління.

Органічною складовою частиною управління школою є внутрішшкільний контроль, об'єктом якого є сам педагогічний про-

цес, спрямований на розвиток і формування особистості учня, здатного жити і працювати в сучасному суспільстві, в світовій цивілізації. Тому від рівня і ефективності управлінської діяльності керівника школи залежить кінцевий результат навчально-виховної діяльності - сформованість особистості.

Для вивчення впливу педагогічного аналізу на результати управлінської діяльності нами проведено формуючий експеримент, в процесі якого перевірявся новий зміст і напрями реалізації функції педагогічного аналізу. Аналіз результатів показав значне підвищення рівня вихованості учнів експериментальних класів, кількість учнів цих класів, які навчаються відповідно до своїх можливостей, за 5 років зросла на 13,5% (в контрольних класах кількість таких учнів зменшилась на 8,25%).

В обробці одержаних результатів брали участь керівники шкіл, вчителі, учні та батьки. Обов'язковою умовою такого аналізу було відпрацювання дерева цілей: цілей освіти, цілей розвитку, цілей виховання.

Таким чином, ефективність аналітико-управлінської діяльності керівника школи підвищується при широкому використанні функції педагогічного аналізу, її інтенсифікації, яка полягає у вивченні системи роботи вчителя, у психолого-педагогічному діагностуванні особистості учнів, системному підході до аналізу уроку, виховного заходу, підсумків навчального року, переході до спільної аналітичної діяльності керівника і вчителя.

Оскільки управління за змістом розглядається як діяльність, спрямована на упорядкування системи, а управління за формою - це процес переробки інформації, то пошук ефективності аналітико-управлінської діяльності керівника школи доцільно направити на канали інформації. Основним каналом інформації для педагогічного

аналізу є внутрішкільний контроль. Вдосконалюючи його, ми впливаємо на ефективність управління.

В педагогічній літературі в останні роки визначились два підходи до реалізації контрольних функцій: 1) повне звільнення вчителя від зовнішнього контролю; 2) радикальна зміна цілей, змісту і методів контролю.

Дослідження, проведені нами на ФППК Прикарпатського університету ім. В. Стефаника, показали, що 45% слухачів оцінили функцію внутрішкільного контролю як необхідну, 40% вбачають у ній корисну і стимулюючу роль, 14% оцінили її як таку, що забезпечує функціонування і розвиток школи, 4,6% відкинули потребу цієї функції в управлінській діяльності, порівнюючи її з диктатом.

В загальному управлінському циклі функція внутрішкільного контролю виступає засобом функції регулювання, знаходиться у взаємозв'язку з функцією "організація", і управлінський вплив здійснює через функцію педагогічного аналізу. Отже, змінюючи зміст внутрішкільного контролю, змінюємо напрями реалізації функції педагогічного аналізу.

В масовій шкільній практиці, як і в педагогічній науці, ще не склалось сталого підходу до визначення суті і поняття контролю, ефективності його здійснення, а тим більше його демократизації. Це пов'язано, перш за все, зі складністю і багатогранністю відношень і форм, які об'єднані поняттям "контроль". В дослідженні проведено аналіз поняття "контроль" в педагогічній теорії, висловлена авторська позиція в тому, що внутрішкільний контроль є однією з основних функцій управління, виконує роль зворотнього зв'язку між управляючою системою і системою, яка управляється і має за мету поліпшення навчально-виховної роботи шляхом внесення корективів у навчально-виховний процес і приве-

дення його у відповідність з поставленими завданнями.

Що змінилось в контролі при переході до демократичної держави? На що має бути спрямований внутрішкільний контроль?

В першу чергу на відродження національної школи, глибоке усвідомлення її суті і завдань самим керівником школи і педагогічним колективом. Чому так потрібне і актуальне сьогодні відродження національної школи?

Історична доля не завжди була прихильною до українців. Втративши свою державність, вони піддавалися політичному, національному і релігійному переслідуванню, метою якого була денационалізація української людності. Головним засобом цього ставала школа, яку будували за іноземними зразками, в якій навчали чужою мовою і де панував антинаціональний дух. С.Сірополко, досліджуючи розвиток освіти в Україні, прийшов до висновку, що головний та єдино спасенний шлях для збереження від занепаду національної віри й культури українське громадянство вбачало в організації національної школи (Сірополко С. Історія освіти на Україні. - Львів, 1937. - С.27).

За українську школу боролися Т.Шевченко, І.Франко, М.Грушевський, Л.Українка, М.Костомаров, О.Духнович, Г.Врецьона, Б.Грінченко, С.Русова, І.Огієнко та багато інших синів і дочок нашого народу. Їхніми зусиллями було розроблено концептуальні засади національної освіти і виховання, здійснювалася реалізація їх на практиці.

В час розбудови незалежної України ці теоретичні і практичні здобутки наших попередників стають важливим джерелом збагачення теорії і практики становлення і розвитку системи національної освіти і виховання.

В останні роки проблемі національної школи присвятили свої

дослідження Б. Ступарик, Д. Герцюк, І. Курляк, С. Лаба, В. Майборода, І. Мартинюк, В. Моцюк.

Аналіз досліджень показує, що головним завданням аналітико-управлінської діяльності керівника школи має стати оновлення змісту навчання і виховання школярів, виходячи з нової мети роботи школи.

В дослідженні доведено, що пріоритетним завданням аналітико-управлінської діяльності керівника школи в сучасних умовах має стати національне виховання учнів, метою якого, враховуючи національну традицію та сучасні суспільно-політичні умови, є: утвердження в свідомості молоді національної, культурної, мовної єдності, національної окремішності і неповторності, розуміння важливості для розвитку нації власної держави і необхідності її розбудови; виховання національно-державних активістів-патріотів, пріоритетним для яких є добро всієї нації і піклування про її поступ; всебічна підготовка до творчої чинної праці з розбудови і захисту незалежної Української держави, рідної духовної і матеріальної культури, а через них до участі у вселюдській культурі; досягнення високої культури міжнаціональних взаємин, основою яких є національна рівність, взаємна толерантність і пошана.

І це має стати в сучасних умовах головним предметом внутрішнього контролю та аналітико-управлінської діяльності. Контроль та педагогічний аналіз навчально-виховного процесу керівниками школи мають бути спрямовані на те, щоб забезпечити демократизацію і гуманізацію шкільного життя, яке вимагає насамперед кардинальної зміни взаємин між всіма учасниками педагогічного процесу, побудови навчально-виховного процесу на глибокому вивченні особистості учня, створення умов для саморозвитку на основі

такого психолого-педагогічного аналізу, гармонії інтересів особи, суспільства і держави, спільної праці з сім'єю як вирішальним фактором формування особистості.

Одним з основних напрямків зміни внутрішкільного контролю є направленість його на актуалізацію змісту освіти, особливо гуманітарної. Гуманітарна освіта має бути приведена у відповідність до тієї системи ціннісних орієнтацій та соціальних нормативів, які визначають поступ людської цивілізації на порозі третього тисячоліття.

Необхідність продиктована поверненням проблеми людини на авансцену сучасної суспільної теорії та практики. Ідея олюднення усього простору соціальних відносин, визнання неповторності, самотності кожної людини за вищу цінність визначає як стратегічну мету демократичної держави, так і зміст її політичної діяльності. (Концептуальні засади гуманітарної освіти в Україні/ Інформаційний збірник Міністерства освіти України, 1996, березень - ч. 6.)

Мета виховання засобами гуманітарної освіти співзвучна з вимогами, які сформульовані в документах міжнародних організацій: Організації Об'єднаних Націй, Ради Європи. Орієнтація на загальні світові гуманні цінності виступає передумовою визнання України в загальносвітовому освітянському просторі.

В дослідженні підкреслено, що гуманітарна освіта спрямована на утвердження українського народу як рівного серед рівних поміж інших народів світу, як народу, що має свою історію, ментальність і державу, що прагне жити у співдружності з усіма народами і державами світу. Вона не переслідує мети возвеличення українців над іншими народами, не спрямована на приниження інших етносів, народностей, націй. Провідною тут є національна ідея -

державотворення, національна консолідація, національна злагода.

Одне з головних завдань гуманітарної освіти - формування національної гідності і самоповаги. Закласти основу духовних цінностей дитини в школі може тільки вчитель, який досконало володіє змістом освіти, формами і методами його засвоєння, який має національні переконання і для якого духовні цінності є нормою життя.

В сучасних умовах це вимагає зміни змісту аналітико-управлінської діяльності директора школи. На перший план виходить не контроль, а організація ґрунтового систематичного вивчення всіма вчителями і керівниками шкіл історії України, українознавства, основ релігії, психолого-педагогічних дисциплін. Організація навчання вчителів спрямовується на подолання існуючого ідеологічного вакууму, перегляду соціокультурних цінностей, стану духовного дискомфорту, на згуртування, об'єднання людей, забезпечення їх цивілізованого спілкування. Цій проблемі має бути підпорядкована і організація методичної роботи, яка спрямовується на розвиток уміння самовивчення, самовдосконалення, самоаналізу. Це дає можливість широкого використання знань з україно і народознавства у всьому змісті шкільного навчання, враховуючи принципи педагогічної доцільності та системності, сприяє підготовці дітей до життя в умовах реальної демократії.

Проведене дослідження показало, що успіх управління в значній мірі залежить від поінформованості керівника про стан керованого об'єкта. Тому одним із напрямів реалізації функції педагогічного аналізу в сучасній школі виступає наукова організація інформаційного забезпечення управлінської діяльності. Система інформації стає предметом постійного аналізу і є основою для прийняття управлінських рішень.

В роботі наводяться змодельовані ситуації, які можуть виникнути при порушенні інформаційних потоків. Розглядається поділ інформації на зовнішню і внутрішню, класифікація інформації за джерелами поступлення, за способом оформлення, наводяться фактори цінності інформації. Характеризуючи вимоги до інформації, розглядається її оптимальність.

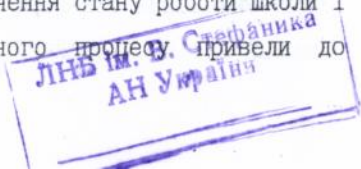
Опираючись на сьогоднішню шкільну практику, пропонується оптимальна система внутрішкільної інформації, а також наводяться результати дослідження оцінки рівня використання каналів інформації керівниками шкіл. Детально розглядаються етапи складання довідки як найбільш поширеного виду внутрішньої інформації, подається алгоритм роботи із зовнішньою інформацією.

Розглядаючи компоненти управлінської інформаційної системи, користуються дослідженнями закордонних авторів (Роберт М. Фалмер. Енциклопедія сучасного управління. - М., 1992 - с.130), наводиться комп'ютерна інформаційна програма "Кадри" для практичного використання керівниками школи.

У висновках розглядається необхідний мінімум інформації для проведення аналізу підсумків навчального року.

Узагальнення результатів проведеного дослідження з проблеми "Педагогічний аналіз в управлінні сучасною школою", дало підстави для таких **висновків**:

1. Поняття "педагогічний аналіз" в педагогіці має свою еволюцію. Якщо на початковій стадії аналіз полягав в фіксації, констатації фактів і був складовою частиною функції контролю, то поступово з ростом суспільних вимог до навчання і виховання підростаючих поколінь і потребою оцінки діяльності школи його функції розширювалися. Необхідність вивчення стану роботи школи і глибшого проникнення в суть педагогічного процесу привели до



порівняння результатів вивчення із головною метою школи. Педагогічний аналіз став предметом наукового дослідження і визначений як самостійна функція управління школою. Він визнаний одним із факторів підвищення ефективності управлінської праці керівника школи. Управлінські рішення, винесені на основі педагогічного аналізу є науково обґрунтованими, бо показують причинно-наслідкові зв'язки елементів складної педагогічної системи, якою є школа.

В сьогоденній теорії і практиці під педагогічним аналізом розуміють функцію управління школою, спрямовану на вивчення стану, тенденцій розвитку, об'єктивну оцінку результатів навчально-виховного процесу і вироблення на цій основі рекомендацій по впорядкуванню системи або переведу її на більш високий якісний рівень.

2. Вивчення та аналіз психолого-педагогічної, філософської літератури дало підставу виділити такі тенденції в розвитку шкільництва, які найбільше впливали на зміст і організацію педагогічного аналізу навчально-виховного процесу школи:

а) рівневе зростання освіти за змістом і часом, яке полягало в розширенні функції навчання школи від елементарних потреб спілкування до забезпечення всебічного розвитку дитини як цілісної особистості та найвищої цінності суспільства, її здібностей і обдарувань;

б) посилення уваги до виховання як складової педагогічного процесу. Якщо перші школи займалися тільки навчанням, а вихованням займалася виключно сім'я, то поступово функції виховання перейшли у школу, створивши єдиний навчально-виховний процес, причому виховання стає пріоритетним, а навчання розглядається як головний засіб виховання;

в) загострення боротьби за націоналізацію школи, суть якої полягає в пристосуванні її до потреб українського суспільства, його завдань, життя і обставин;

г) монополізація державою шкільної освіти і виховання. Через школу держава виховує людей, які забезпечують її функціонування, збереження і розвиток. Це привело до створення відповідних інституцій для управління системою освіти;

д) актуалізація змісту освіти, наближення його до реальних життєвих потреб, що спричинило зміни змісту освіти, привело до створення шкіл різних типів.

3. Незалежно від того, яку мету переслідує управління, на упорядкування чи розвиток направлено управлінський вплив, цикл управління включає такі управлінські функції: педагогічний аналіз, підготовка і прийняття управлінського рішення, організація колективу на виконання цього рішення, внутрішкільного контролю і регулювання.

З допомогою педагогічного аналізу визначається мета системи, основні завдання, напрямки реалізації інших функцій. Невід'ємною складовою управлінського циклу є мотивація, яка сприяє мобілізованості учасників процесу на виконання управлінських рішень.

В процесі управління школою обов'язково повинні здійснюватися всі перераховані функції, які знаходяться у взаємодії, відсутність якої є одним із джерел формалізму в управлінні.

Функція педагогічного аналізу у всіх решту функціях не є присутньою, а взаємодіє з ними. Педагогічний аналіз, з одного боку, засвоює результати внутрішкільного контролю, планування, організації, регулювання, а з другого, всі функції реалізуються на основі і у зв'язку з висновками, результатами і рекомендаціями аналізу.

4. Наше дослідження підтвердило положення, що педагогічний аналіз треба розглядати як засіб управління навчально-виховним процесом і умовою його вдосконалення. На основі педагогічного аналізу реалізується строго упорядкована система діяльності з виховання та навчання школярів, створюються умови для творчого росту педагогів, їх ділових і творчих взаємин з учнями, батьками, створюються необхідні передумови для поєднання управління і самоуправління.

Причини низького володіння частиною керівників шкіл теорією, методикою і технологією педагогічного аналізу криються, насамперед, у відсутності системи підготовки управлінських кадрів для установ освіти, що веде до недостатнього рівня їх аналітичної культури, відсутності цілеспрямованого навчання по оволодінню навичками аналізу і самоаналізу роботи, слабких знань психології і дидактики, стереотипності мислення.

5. Результати експерименту показали підвищення рівня вихованості, зростання кількості учнів у експериментальних класах, які навчаються за рівнем навчальних можливостей.

Експериментальна робота переконала у необхідності першочергового вирішення керівництвом школи таких завдань:

- переосмислення ролі учасників навчально-виховного процесу, їх взаємодії;
- озброєння уміннями формування цілей навчання і виховання (засвоєння змісту освіти, розвиток психічних процесів і стану особистості, формування системи морального ставлення особистості до самої себе і оточуючого світу);
- створення у школах аналітичної служби із специфікою мети і завдань.

6. Головними напрямками реалізації функції педагогічного аналізу

В сучасній школі є:

а) зміна змісту внутрішкільного контролю, що направляється на вирішення таких завдань:

1) відродження національної школи і національної системи виховання, глибоке усвідомлення їх суті і завдань самим керівником школи і педагогічним колективом; реалізація ідеї народності через засвоєння національної культури народу; використання українознавства як основи навчання і виховання; втілення принципів природовідповідності, культуровідповідності, гуманізації, демократизму, європеїзму;

2) гуманізації школи, яка вимагає: кардинальної зміни взаємин між всіма учасниками педагогічного процесу; створення кожній дитині умов для саморозвитку на основі психолого-педагогічного аналізу; відмови від примусу; побудови навчально-виховного процесу на глибокому вивченні особистості учнів, високому професіоналізмі педагога, оптимальному виборі форм і методів роботи; гармонії інтересів особи, суспільства і держави; спільної праці з сім'єю як вирішальним фактором формування особистості;

3) демократизації школи: використання найдоцільніших варіантів навчальних планів і програм; перетворення школи з відомчої ідеологічної установи в державно-громадський інститут; залучення громадськості до визначення і здійснення шкільної політики; виборність її керівних органів; передача частини функцій управління громадським органам і вчителям; створення педагогічно доцільної системи учнівського самоуправління; психологізація навчального процесу;

4) зміни змісту гуманітарної освіти, спрямованої на утвердження українського народу як рівного серед рівних поміж інших народів світу, як народу, що має свою історію, культуру, мен-

тальність і державу, що прагне жити у співдружності з усіма народами і державами світу. Провідною тут є національна ідея - державотворення, національна консолідація, національна злагода;

б) наукова організація інформаційного забезпечення управлінської діяльності, що ґрунтується на оптимальній системі внутрішкільної інформації, задовільняє вимогам достовірності і об'єктивності, оперативності, своєчасності, змістовності, на основі якої можливе прийняття обґрунтованого управлінського рішення, ведення цілеспрямованої організаторської роботи, своєчасного виконання функції регулювання.

Проведене дослідження дало змогу сформулювати ряд постановочних питань і пропозицій:

- необхідність спеціальної підготовки управлінських кадрів для освіти на факультетах управління при університетах;
- переглянути програму курсів ФППК вузів та інститутів післядипломної освіти, акцентувати увагу на вивченні керівниками теорії управління;
- потребують наукового обґрунтування методи вивчення динаміки сформованості особистості, вихованості школяра з виходом на шкільну практику;
- психологізацію навчально-виховного процесу в школах вести не введенням одного психолога на школу, а створенням психологічної служби;
- доцільно переглянути систему оцінювання знань учнів, дослідити її роль у формуванні якостей особистості.

Основний зміст дисертації відображений в публікаціях:

1. Річний план роботи школи. Методичні рекомендації. - Івано-Франківськ, 1992. - 31 с. (У співавторстві).
2. Педагогічний аналіз у змісті управлінської діяльності

керівників шкіл// Актуальні проблеми післядипломної освіти педагогічних кадрів у період відродження національної школи: Тези доповідей звітної наукової конференції. - К.: УІПКККО, 1993. - С.63-67.

3. Наукова організація праці керівника школи в процесі складання розкладу уроків. Методичні рекомендації. - Івано-Франківськ, 1993. - 8 с.

4. Григорій Сковорода і національна школа// Григорій Сковорода і сучасність: Тези доповідей науково-практичної конференції, присвяченої 270-річчю від дня народження Григорія Сковороди. - Івано-Франківськ, 1993. - С.47-48. (У співавторстві).

5. Виховна робота в гімназіях Галичини до 1939 р.// Школи нового типу: досвід становлення, технології і перспективи: Тези доповідей і повідомлень міжрегіональної науково-практичної конференції. - Запоріжжя, 1993. - С.69-71. (У співавторстві).

6. Педагогічні умови удосконалення аналітико-управлінської діяльності директора гімназії// Диференціація навчально-виховного процесу як необхідна умова гуманізації та демократизації освіти: Тези обласної науково-практичної конференції. - Івано-Франківськ, 1994. - С.22-24.

7. Концептуальні основи діяльності гімназії// Перший Український Педагогічний конгрес і сучасність: Матеріали науково-практичної конференції, присвяченої 60-річчю з дня проведення Першого Українського Педагогічного Конгресу у Львові. - Івано-Франківськ, 1995. - С.82-83.

8. Степан Сірополко про систему освіти в Україні на початку ХХ століття// Ідея національної школи у педагогічній спадщині Софії Русової та Степана Сірополка: Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції. - Івано-Франківськ, 1996. - С.173-176.

Beregovsky Z.L. Pedagogical Analysis of Educational Process in Modern School.

The thesis as a manuscript to achieve the degree of the candidate of pedagogical science by speciality 13.00.01 – theory and history of pedagogy: The Precarpathian University named after Vasyl Stepanyuk, Ivano-Frankivsk, 1996.

In the thesis the role and the place of the pedagogical analysis function in the process of school administration are theoretically grounded, and the most effective means of the realization of the pedagogical analysis function in the analytic-administration activity of school headmaster are revealed.

Береговский З.Л. Педагогический анализ учебно-воспитательного процесса в современной школе.

Диссертация в виде рукописи на соискание ученой степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.01 – теория и история педагогики: Прикарпатский университет им.В.Стефаника, Ивано-Франковск, 1996.

В диссертации теоретически обосновано роль и место функции педагогического анализа в процессе управления школой, определены наиболее эффективные пути реализации функции педагогического анализа в аналитико-управленческой деятельности директора школы.

Ключові слова: педагогічний аналіз, управління школою, педагогічний процес, аналітико-управлінська діяльність.

Береговський

Підписано до друку 21.05.96 Формат паперу 80×84 1/6
Друк. аркушів 1,5 Тираж 100 Зам. 126
Віддруковано на різнографі.

ДОП Івано-Франківського державного технічного університету нафти і газу
284018, м. Івано-Франківськ, вул. Карпатська, 15

436662

AB 35.061

University of Toronto
Faculty of Education

The thesis of [Name] is a study of the [Topic] and history of [Topic]. The author, [Name], has made a valuable contribution to the knowledge of [Topic]. The thesis is well written and clearly presented. It is a pleasure to recommend it for the degree of [Degree].

Dr. [Name], Department of [Department], University of Toronto, Toronto, Ontario, Canada.

The author has shown a high level of achievement in the field of [Field]. This work is a significant contribution to the literature on [Topic]. The research is thorough and the conclusions are well supported.

The thesis is a well-written and clearly presented study of [Topic]. It is a pleasure to recommend it for the degree of [Degree]. The author has shown a high level of achievement in the field of [Field].

This work is a significant contribution to the literature on [Topic]. The research is thorough and the conclusions are well supported.

[Signature]

AB 35.061 36.25.15
[Date]